

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros Decretalium, Tomus ...

In Librum II. Decretalium, Per Triginta Titulos Distributum, In Quo Agitur
De Judiciis, Foro Competenti, Libelli Oblatione, Mutuis petitionibus, ...

Krimer, Ferdinand

Augustæ Vindelicorum, 1708

Articulus I. De Dolo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73001](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73001)

primo decreto in possessionem custodiae cautâ, & impediuntur ab ea per Dominum, vel tertium, consulit; primum est *dolo in factum*, quæ est actio plenaria, & ordinaria, per quam consequitur Actor, quanti ejus interfuit, fuisse admissum in possessione, vel in ea non fuisse inquietatum, aut dejectum, L. 1. §. *hæc verba*, & L. ult. ff. *ne vis fiat ei*: alterum est interdictum possessorium Summarium, & quidem *adipiscenda*, si missus in possessionem, illam nondum obtinuit; *retinenda*, si in obtenta inquietatur: *recuperanda*, si jam missus, dejiciatur.

1264. Quia verò non tantum in istis casibus multum nocere solet dolo, & Contumacia unius è litigantibus, quo plura incommoda, & detrimenta patiuntur ij, qui in judiciis agunt, & vincunt, vel victuri creduntur, idquæ Dolo, vel Contumaciâ partis alterius, unde judicia, & processus, possessionum recuperatio, vel adeptio, sententiæ Judicum, & similia vehementer vel impediuntur, vel protrahuntur; unde merito præcedentibus titulis iste, *de Dolo, & Contumacia*, subjicitur, & statuitur, quid in ejusmodi eventu statuendum.

ARTICULUS I.

De Dolo.

1265. **Q**uamvis in præsentia agatur, non de omni dolo, sed eo tantum, qui conjunctus est Contumaciâ, ut ex præmissis colligitur; plures tamen scribentes in hunc titulum, etiam hic *de Dolo* generaliter agunt. Dolo porrò, loquendo in genere, est astutiæ executio sive verbis, sive factis. Unde sicut *astutia* communissimè accepta est indifferens ad bonam, & malam; sic Dolo est veluti genus ad duas species, nempe *Dolum bonum*, & *dolum malum*. Dolo bonus est, quando quis adversus latronem, vel inimicum machinatur, multò fortius in hostem publicum. 22. q. 2. c. *utilem*, & c. *queritur*, & 23. q. 3. Tom. II.

c. *ut pridem*, L. *cum pater*, §. *Titia*, ff. *de legatis*. 2. Nam talis dolo fraudem excludit. Hinc dicitur quis *bone indolis*, id est, *bonum dolum intus habens*, nempe bonum ingenium, & solertiam, qualem adhibuit Salomon, judicando meretrices, c. *afferte*, de *presumpt.* Dolo malus juxta Sylvest. V. *culpa n. 1.* definitur à Labeone, L. 1. ff. *de dolo*, in hunc modum: *est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumvenendum, fallendum, & decipiendum alterum adhibita.* Ubi singula singulis reddenda sunt, scilicet ut *calliditas* sit ad circumvenendum; *fallacia*, ad fallendum; & *machinatio* ad decipiendum. *Calliditas* est dolo adhibitus tacendo, L. 1. ff. *de act. empt. & circumvenire* est adhibita calliditate decipere, L. 1. ff. *de dolo*. Sumitur etiam *circumventio* in eadem propè significatione, qua *circumscribo*: unde improprie dicuntur *circumventi*, quos grassatores quasi ex insidiis adoriuntur. *Fallacia* est dolo, qui committitur in mentiando, & falsum asserendo contra conscientiam, L. *falsus*, §. *si quis*, ff. *de furt.* *Machinatio* est dolo, qui committitur ex parte verborum. 22. q. 5. id est, quantacunque arte verborum; est enim machinatio occulta insidiatio. *Decipere*, est deludere, præsertim verbis, scilicet, *verbis capere.*

1266. Ex dictis habetur discrimen inter *dolum & fraudem*: nam *dolo* est indifferens, ut accipiatur in bonam, vel malam partem: at *fraus* semper sumitur in malam partem, videturquæ recurrere cum dolo malo, & se habere ad dolum absolute acceptum, tanquam species ad genus, ut ait Panormit. in c. *Ex tenore, de rescriptis*. Nam à Latinis dicitur *deceptio*, *circumventio*, & *impostura*. Est autem *impostura*, de qua Ulpianus, L. *Stellionatus*. 2. §. *Item si quis* ff. *de crim. stellion.* *deceptio*, & *fallacia* per impositionem, ductâ metaphorâ ab iis, qui operimentum rebus imponunt, ut vitia contegant. Hinc *Impostores* sunt verfici, & callidi deceptores, qui fallunt præstigiis quibusdam, L. *ob qua vitia*, ff. *de edil. edicto*: Apud Lessium l. 1. c. 2. numer. 26. & 27. *fraus* est executio astutiæ

astutiæ per facta, ut, cum mensura est minor justo; cum moneta est adulterina.

1267. Notanda præterea sunt quædam circa nonnullos modos loquendi in hac materia; primò enim *fraus* dicitur fieri vel *contra legem*, vel *ipsi legi*: fit *contra legem*, quando fit contra id, quod per legem significatur, nulla palliatione quæsitâ; hoc est, quando fit contra id, quod lege præcipitur, aut prohibetur, nullo quæsito colore, aut artificio ad tegendam illam transgressionem; fit *fraus legi*, quando fit contra significatum legis, palliatione quæsitâ, seu, quando artificio quodam ita agitur contra mentem legis, ut non videamur illi repugnare, L. *contra legem*, ff. *de legib.* ut, si conjunx volens donationem facere Conjugi (quod per legem vetatur) supponat aliam personam, cui donet, cum onere transferendi in Conjugem. Accipitur *fraus* pro delicto; nam L. *cum autem*, ff. *de adil. edict.* dicitur *fraudem capitalem* admittere, illam nempe culpam, pro qua pena capitis decreta est. *Fraudare* est per fraudem nocere, seu damnificare. V. Parlad. diff. 132. de discrimine inter dolum, fraudem, latam culpam, levem, & levissimam.

1268. Secundò, *dolo* facere, *dolo* occidere, esse idem atque *ex proposito* facere, *ex proposito* occidere; ita Suarez *de cens. D.* 44. *sect. 1. n. 3.* ubi docet homicidium *voluntarium* esse, quod fit *ex proposito*, seu voluntate occidendi, quod Juristæ dicunt fieri *dolo*. Hoc (inquit) confirmant jura civilia, in quibus non dicitur homicidium absolute voluntarium, nisi intercedat *dolus*, ut patet ex L. *in lege*, ff. *ad leg. Corn.* *Dolus* autem non est, nisi sit animus occidendi, ut constat ex L. 1. *de ex*, L. *Divus*, tit. *cod.*

1269. Tertio, in contractibus *dolus* dicitur dare causam, & incidere; *causam* dat contractui, quando, si *dolus* abfuisset, alter noluisse; *incidit*, quando contractus fuisset quidem initus, at non eo pretio, sed majori, vel minori.

1270. Not. 2. ex Sylvestro V. *Culpa*, n. 2. differre inter se hæc tria: *dolo* facere, *culpâ* facere, *negligentiâ* facere; quia *dolus*, nomine, & re differt à *culpa*, & *negligen-*

tia; *dolus enim* est à proposito, seu intentione nocendi; *culpa* cum scientia sine voluntate, nisi per accidens: *negligentiâ* sine utroque. Quamvis enim *lata culpa* dicatur æquiparari *dolo*: tamen hoc solum est verum, teste Lessio l. 1. c. 2. n. 25. quando lex non requirit dolum, præsumptionem, aut scientiam, sed simpliciter loquitur, & in actionibus descendantibus ex contractu, vel quasi contractu. Unde gloss. L. *in lege Corn. ff. ad leg. Corn.* de sicariis, dicit, quod culpa latissima æquiparetur *dolo in civilibus*: secus, *in criminalibus*; cum autem in eadem lege dicitur: *dolus profecto accipitur*: id est, *ut puniatur*; *dolus* (exponit gloss.) id est *dolosum* propositum: ut si ambulaverit quis cum telo ad occidendum, puniatur, acsi occidisset. Denique *ingenium* ponitur aliquando pro fraude, *dolo*, & calliditate juxta Abbat. in c. *Licet, de elect. n. 6.* *Ingeniosus enim*, secundum Isidorum, dicitur quasi *intus habens vim gignendi quamlibet artem*; sic Pereyra in *Elucid. l. 2. elucid. 4. sect. 2. à n. 658.* his prænotatis:

q. I.

An, & qualiter detur exceptio doli ad rescindendum contractum?

1271. Ante *resolut. not.* quòd operans ex errore, in id, quod per errorem tegitur, seu, quod absconditur, non consentiat; error enim facit, ut illud non sit cognitum; sed aliud ejus loco; sic qui emit vitrum, falsò putans esse gemmam, non consentit in lapillum propositum sub qualitate puri vitri; nam hæc illi non proponitur; sed qualitas *gemma*; hinc si talis error per dolum, & malitiam venditoris causatur in emptore, *dolus* dicitur, nimirum causative; non formaliter; error enim *dolo* inductus non est formaliter *dolus*; sed hujus effectus. Not. 2. sicut error alius est, qui versatur circa rei substantiam; alius, qui circa qualitatem; & hic rursus duplex, nimirum versans circa qualitatem præcisè; vel sic ut error in qualitate redundet in substantiam (prout

(prout latè exponimus l. 4. à num. 1067.) sic etiam dolum alium esse, qui versetur circa substantiam; alium, qui circa qualitatem. Not. 3. dolum alium esse antecedentem, qui nimirum dat causam contractui; alium incidentem, ut notavi n. 1269. alium concomitantem, quo scilicet etiam absente nihilominus contractus initus, aut dispositio facta esset, ut constat ex l. 4. à n. 1070. Not. 4. dolum committi posse vel ab uno contrahentium, vel ab alio, qui non est ex contrahentibus; quibus positis:

1272. Quæstio 1. est, an contractus, dispositio, vel promissio facta ab eo, qui dolo, dante causam contractui, dispositioni, vel promissioni, inductus est, ab altero contrahentium, pariat obligationem præstandi, super quo contractum, dispositum, aut promissum est? respondet Pithing h. t. n. 3. de rigore juris civilis, deceptum nihilominus obligatum esse ad implendum contractum, præstandum dispositum, & solvendum promissum; & hoc ex §. 1. Instit. de except. ubi dicitur: *si Dolo inductus stipulanti Titio promissisti, quod non debueras promittere, palam est jure civili, te obligatum esse, L. si quis 36. ff. de V. O. & L. dolo 5. C. de inutil. stipul.* ratio à priori est, inquit, quia, licet dolo circumventus, aut vi Compulsus non consentiat in ipsum dolum, aut violentiam (& hoc sensu verum sit, quod dicitur: nemo videtur consensisse in id, quo decipitur) consentit tamen in contractum, & negotium, quod peragitur: ergo, licet dolo dans causam contractui faciat involuntarium secundum quid, non tamen tollit voluntarium simpliciter, cum relinquat consensum circa ipsam substantiam contractus, qui proinde sufficiens est ad producendam obligationem, & consequenter etiam actionem: nam talis contractus dolo initus, tam jure naturæ, quam positivo validus est, cum adsit sufficiens consensus.

1273. Verum hæc responsio sic indefinitè accepta non videtur admittenda; cum falat in dolo antecedente, qui inducit errorem quoad substantiam; vel errorem in qualitate redundante in substantiam; hic enim causat involuntarium simpliciter in ipsam rei substantiam, sive dolo sit commissus ab uno contrahentium, sive à

Tom. II.

tertio; unde matrimonium, vel sponsalia tali Dolo contracta etiam jure naturæ irrita sunt, ut diximus l. 4. à n. 1072. Ad rationes in contrarium, & 1. ex §. 1. & c. Resp. eas non loqui de dolo dante causam contractui, qui in decepto causat errorem in substantia, vel qualitate redundante in substantiam; sed aliis tantum casibus, de quibus in seqq. Ad alterum ex ratione. Resp. hoc ipso, quod dolo causat errorem circa substantiam negotii, de quo agitur, vel circa qualitatem, quæ redundat in substantiam, deficere consensum in illud, & ferri quidem voluntatem in objectum falso propositum, sed non in id, quod per errorem absconditur; sic ex errore antecedente consentiens in præsentem Liam, quam putat esse Rachelem, quam ducere statuerat, non consentit quidem in Liam præsentem, sed tacitè conditione, si sit Rachel; consequenter consentit in eam nulliter, cum deficiat conditio. Aliud est, si error esset solum concomitans, vel incidens; nam nec ille, nec iste tollit voluntarium simpliciter circa substantiam; uti nec error in qualitate præcisè; de quibus V. dicta l. 4. à num. 1067.

1274. Quæstio altera est, an contractus dolo initi, deprehenso Dolo, seu errore, jure rescindi possint? Resp. quod sic, si semel validi non transeunt ex alia circumstantia ad statum humano jure non rescindibilem, qualiter contingit in contractu matrimonii juxta formam Ecclesiæ à fidelibus initi. Nam hoc semel validum ratione Sacramenti evadit indissolubile humano jure, ut alibi diximus. Ratio autem datæ responsionis est ex L. 1. §. 1. ff. de doli mal. except. ubi dicitur, quod exceptionem doli mali Prætor proposuerit, *ne cui dolo suus, per occasionem juris civilis, contra naturalem aequitatem proficiat*; esset enim planè iniquum, & rectæ rationi dissonum, ut deceptus ex malitia alterius, præter injuriam, irreparabile insuper damnum sustinere cogeretur; & deceptor etiam inde lucrum ferret. Et quoniam, ut advertitur in ipso textu, contra naturalem aequitatem foret, si dispositione juris civilis contractus Dolo malo initi irrefcindibiliter tenerent; meritò rescindi poterunt, & decepto volente debebant, si dolo ritè probetur.

R. 2

Ex

1275.

Ex his deducitur 1. hanc exceptionem doli mali non concedi decepto, quando Dolus fuit tantum comitans, vel incidens, esto Dolus fecerit alter contrahens; sic Molina tom. 2. de Just. D. 352. à n. 10. Lessius de Just. l. 2. c. 17. n. 28. & alii; nam in hoc casu cessat ratio, propter quam ceteròquin hæc exceptio decipientibus opponi potest; primò enim contractus, tali dolo celebratus, naturaliter subsistit; 2. Dolus non dedit causam contractui; cum etiam dolo cognito contractus quoad substantiam nihilominus celebratus fuisset; ergo. Cæterum, si majori pretio res empta v. g. fuit stante dolo, non solvendo alioquin eo absente; quoad hunc excessum conceditur actio decepto contra decipientem, de qua *L. Julianus* 13. §. item, qui furem, ff. de actionib. empt. ibi: item, qui furem vendidit, aut fugitivum: si quidem sciens, prestare debet, quanti emptoris interfuit, non decipi: si verò ignorans vendiderit: circa fugitivum quidem tenetur, quanto minoris empturus esset, si eum esse fugitivum scisset: circa furem non tenetur; differentia ratio est, quòd fugitivum quidem habere non licet, & quasi evictionis nominetur venditor: furem autem habere possumus.

1276.

Deducitur 2. hanc exceptionem non concedi decepto in contractu inito per Dolus alterius tertii, qui non est ex contrahentibus, nec cum altero quidquam participavit, si contractus aliundè validus est; nam in hoc casu non sequitur, quòd alteri contrahenti contra naturalem æquitatem profit Dolus suus, propter quod hæc exceptio inducta est, ut notavimus num. 1274. cum in casu ponamus, dolum non ab uno contrahentium, sed ab alio tertio commissum esse; id, quod etiam ex eadem ratione tenendum, quando contrahens deceptus est à se ipso errore naturali. De hoc casu videri possunt ea, quæ tradimus l. 4. à n. 432.

1277.

Deducitur 3. concedi hanc exceptionem contra contrahentem dolum, si dolum fuit antecedens, & causavit errorem etiam præcisè in qualitate rei non redundante in substantiam; pro quo casu supponendum ejusmodi contractus tam stricti juris, quam bonæ fidei, ex tali Dolo

initos, nullo jure invalidos esse; consequenter verè, ac propriè rescindi posse, non rescissione merè declarativà, sed ablativà vinculi, & obligationis inducta mero jure; non jure naturali, cum adfit consensus liber in substantiam; non jure Canonico; nam istud sequitur naturalem æquitatem, neque unquam ex defectu consensus in meram qualitatem, ubi adest verus consensus in substantiam, statuit carere naturali obligatione.

Sed nec jure civili iplo facto invalidi sunt, ut constat ex §. 1. *Institut. de Except.* ibi: si metu coactus, aut Dolo inductus, aut errore lapsus, stipulanti Titio promisisti, quod non debueras promittere, palam est, jure civili te obligatum esse: Et actio, qua intenditur, dare te oportere, efficax est: sed iniquum est, te condemnari. Ideoque datur tibi exceptio, quod metus causa, aut doli mali, aut in factum, composita ad impugnamdam actionem; ubi sermo est de contractibus stricti juris; id, quod etiam habetur *L. dolo* 5. C. de inutilib. stipulat. ibi: dolo, vel metu adhibito actio quidem nascitur: si subdita stipulatio sit; per doli tamen, vel metus exceptionem submoveri petitio debet. Deinde, tametsi error, vel Dolus interveniat in emptione rei alienæ, contractus tamen mero jure valet, licet irritari possit ex *L. Rem alienam* 28. ff. de contrahend. emptio. ibi: Rem alienam distrahere quem posse, nulla dubitatio est; nam emptio est, & venditio: sed res emptori auferri potest. Quod confirmari potest etiam ex quorundam sententia, quia contractus naturà suà, vel institutione divinà non solubiles, postquam semel validi sunt, valent mero jure, etiam si initi sint ex metu gravi injustè, ac etiam directè incusso ad extorquendum consensum, ut ostendimus l. 4. à num. 426. ergo etiam initi ex dolo dante causam contractui, si caset errorem in purà qualitate; cum sic relinquatur contrahenti plena libertas quoad substantiam rei, super qua contrahitur.

Hinc quando in *L. Et eleganter* 7. ff. de dolo, dicitur, nullam esse venditionem, si quis in eo, quod venderet, circum-

cumscriptus est; sermo est de nullitate non ratione doli, sed ætatis; quia nimirum venditio facta est à Minore sine auctoritate Judicis; & cum *L. 3. ff. pro Socio*, dicitur: Societatem, si dolo malo, aut fraudandi causa coita sit, ipso jure nullius momenti esse, nullitas accipienda est *quoad firmitatem, & effectum*, ut nimirum deceptus inde obligetur efficaciter; nam comperto dolo deceptus deceptoris opponere potest injuriam per Dolum illatam, consequenter agere, ut contractus eo titulo rescindatur, præsertim cum deceptor decepto teneatur compensare injuriam remissione obligationis ex mero ipsius dolo induta.

1280. Dices: si contractus, dolo initi, valent mero jure, deceptor per injuriam, jus, & actionem consequeretur; hoc autem est contra naturalem æquitatem, ut colligitur ex *c. 1. de eo, qui duxit*, ibi: *nec lucrum de dolo suo reportet*; ergo ubi unus contrahentium Dolo, dante causam contractui, alterum induxit ad contrahendum, contractus est ipso jure nullus; quin propterea opus sit exceptione, cujus interventu rescinditur. Resp. N. ma. nam deceptor ex injuria, quam fecit alteri; & Dolo, quo eum circumvenit, non consequitur jus activum, seu actionem; sed potius obligationem compensandi factam injuriam, & remittendi obligationem injustè acquisitam; jus tamen & actionem consequitur ex mutuo consensu, quo initus est contractus; quæ tamen actio ipsi concessa non est contra naturalem æquitatem; cum elidi possit exceptione doli; & si quod lucrum momento habuit, totum auferri possit, ac læso reddi, intentatà exceptione; imò etiam non intentatà, cum jure naturali, & urgente obligatione conscientie ad restitutionem urgeatur. Hinc fit, quòd quamvis *jure civili* in contractibus *stricti juris* non detur actio ad rescindendos illos allegatione *Doli*, nec etiam exceptio (sic exigente naturà talium contractuum) secus tamen est de jure naturali, & canonico, propter naturalem æquitatem ejusmodi deceptionibus resistentem, ut deceptus firmiter cogatur stare tali contractui, qui unius è contrahentibus dolo

dante causam contractui inductus est. Unde quamvis *num. 1277.* dixerimus, etiam jure civili esse validos contractus stricti juris, initos ex Dolo antecedente unius è contrahentibus, qui causavit in altero errorem præcisè in qualitate; non propterea censendi sunt *eodem jure civili* habere effectus, quos contractus bonæ fidei, ut sicut his, sic illis concedatur actio, & exceptio contra deceptorem; nam in illis jus civile considerat dolum oppositum bonæ fidei, non rigorem.

§. II.

Cui, & contra quem detur exceptio doli?

1281. Ante *resolut. not.* exceptionem doli mali vocari exceptionem generalem *L. Apud Celsum. ff. de except. doli mali. §. 33.* ibi: *metus causa exceptionem Cassius non proposuerat, contentus doli exceptione, qua est generalis: Sed, utilius visum est, etiam de metu opponere exceptionem; etenim distat aliquid à doli exceptione: quòd exceptio doli, personam complectitur ejus, qui dolo fecit: enimverò metus causa exceptio, in rem scripta est, si in ea re nihil metus causâ factum est: ut non suspiciamus, an is qui agit, metus causa fecit aliquid; sed an omnino metus causâ factum est in hac re à quocunque, non tantum ab eo, qui agit. Et quamvis de Dolo auctoris exceptio non objiciatur, veruntamen hoc jure utimur, ut de metu non tantum ab auctore; verum à quocunque adhibito exceptio objici possit; quia nimirum opponi potest contra quemlibet, qui petit, quòd qualibet exceptione excludi potest; cujus ratio est, qui quandocunque aliquis petit aliquid, sciens petitionem suam excludi posse per aliquam exceptionem, eo ipso committit, aut saltem committere fraudem aliquam, seu dolum præsumitur; ubi autem dolus est, exceptio doli est; ergo ubicunque locus est exceptioni alicui, qua intentio Actoris repelli possit, dari potest exceptio doli. Ex hoc fit,*

Rr 3

Actori

Actori petenti solutionem debiti, posse opponi exceptionem doli, si ejus intentio repelli possit exceptione *soluti, transactio- nis, rei judicatae, &c.*

1282. Ex hoc sequitur 1. exceptionem doli competere cuilibet, quando in judicio convenitur, ut solvat, vel præstet, quod solvi, vel præstari cum effectu (nimirum *firmiter*) non patitur æquitas naturalis; pone in casu, Titium conveniri à Caio ad solvendum promissum, gravi, ac injusto metu extortum; nam in hoc casu Titius Actori posset opponere exceptionem metus causâ, consequenter etiam contra eundem opponere valebit exceptionem Doli; nam cum naturalis æquitas non patiatur, ut injuste ac metu gravi extortum, injurianti ferat lucrum *firmiter* (non elidibile scilicet objectione, quod metus causa) eo ipso ex *num. preced.* eidem opponi poterit exceptio doli. Æquum enim est, *Actorem nihil* (firmiter) *consequi ex eo, quod perfidè gestum est*, prout dicitur in *L. apud Celsum 4. ff. de doli mali except. §. Marcellus 13.* ibi: *Marcellus ait, adversus doli exceptionem non dari replicationem doli. Labeo quoque in eadem opinione est; ait enim,* iniquum esse, communem malitiam petitori quidem præmio esse, ei verò, cum quo ageretur, pœnæ esse: cum longè æquum sit, ex eo, quod perfidè gestum est, actorem nihil consequi.

1283. Sequitur 2. exceptionem Doli oppositam non elidi per *replicationem*, ut aperte dicitur in dicto *§. Marcellus, preced. num.* pro quo *not. ex L. 1. ff. de Except. §. 1. replicationes nihil aliud esse, quam exceptiones, quæ à parte Actoris veniunt, & quidem ideo necessariae sunt, ut exceptiones excludant; semper enim replicatio idcirco objicitur, ut exceptionem oppugnet; discrimen autem inter exceptiones, & replicationes ibid. §. 2. ab ipsa lege assignatur, ibi: illud tenendum est, omnem exceptionem, vel replicationem, exclusivam esse: exceptio, actorem excludit; replicatio, *Reum*. Dixi exceptionem Doli non excludi per replicationem; hinc, quamvis Viro v. g. agenti ad restitutionem Uxoris, quæ sponte suâ se separavit, hæc opponat commissum ab ipso Adulterium, quod sit notorium, aut constet ex ipsa confessione Viri; conse-*

quenter communiter dicatur ex *c. Significasti. 4. de divortiiis*, Virum à petitione meritò repelli; hæc tamen exceptio efficaciter repelli potest replicatione Viri, qua ostendat, mulierem fuisse *causam proximam* hujus lapsus, ut aperte colligitur ex *c. discretionem*, de eo, qui cognovit consang. de quo casu *V. dicta l. 4. à num. 2424.* Nam exceptio Adulterii non est exceptio doli, quam non elidit replicatio.

Sequitur 3. exceptionem doli concedi contra quemlibet, qui alterum convenit, & ab eo petit, quod naturalis æquitas non patitur; nec elidi posse per replicationem Actoris; cum iniquum sit communem malitiam petitori (seu Actori) præmio esse; ei verò, cum quo ageretur, pœnæ, ex *cit. §. Marcellus, supr. num. 1282.* excipe parentes, & Patronos, contra quos *liberi, & liberti*, ob reverentiam hujusmodi personis debitam, exceptionem doli objicere non possunt, eò quod famam fugillet apud honos; ideoque, ut parcatur eorum famæ, exceptio in factum proponenda erit, *cit. L. 4. §. Adversus 16.* Hinc datur etiam adversus pupillum, per *cit. L. 4. §. si quis pupillo. 4.* ibi: *si quis pupillo solverit sine Tutoris auctoritate id, quod debuit, exquæ ea solutione locupletior factus sit pupillus: rectissime dicitur, exceptionem petentibus nocere;* nam & si mutuam acceperit pecuniam, vel ex quo alio contractu locupletior factus: dandam esse exceptionem; Idemquæ & in cæteris erit dicendum, quibus non rectè solvitur: nam si facti sint locupletiores, exceptio locum habebit.

Datur secundo etiam contra *Successores in re*, quando succedunt ex titulo, seu causa lucrative; non autem si ex onerosa; ratio sumitur ex *L. apud Celsum. 4. ff. de doli mali except. & quidem quoad primam partem ex §. Si quis autem 29.* ibi: *si quis autem ex causa legati vindicet, aut is, cui ex causa donationis res præstita est, vindicet, an de Dolo exceptionem patiatur ex causa ejus, in cuius locum successerit? & magis putat Pomponius submovendum: & ego putô exceptionem eos esse repellendos: cum lucrativam causam sint nacti.* Aliud (autem) est emere, aliud, ex his causis succedere; quoad

quoad secundam verò, ex §. de Auctoris. 27. ibi: *de Auctoris dolo exceptio emptori non objicitur; si autem accessione auctoris utitur, aequissimum visum est, eum, qui ex persona auctoris utitur accessione, pati dolum auctoris; & peraquè traditur, rei quidem coherentem exceptionem etiam emptori nocere: eam autem, qua ex delicto personæ oriatur, nocere non oportere.* Et ex his patet ad secundam partem tituli.

§. III.

In quibus rebus, & intra quod tempus, detur exceptio doli?

1286. **A**D 1. Resp. doli exceptionem competere in qualibet re, ubi ejus petitio aliqua exceptione elidi potest; ex dict. n. 1281. quando enim id, quod tale est, petitur, petitio non caret dolo, consequenter exceptione doli, tanquam adversa naturali æquitati, merito excludi potest. Ex hoc sequitur ei locum esse in *contractibus*, cum quis dolo ad contrahendum inducitur; in *testamentis*, si dolo aliquid in eis corrumpatur, scribatur, radatur, aliud substituitur ab alio, vel prudens indicium est, factæ talis perversionis; in *petitione solutionis*, cum elidi potest, exceptione soluti, transactionis, compensationis, &c. &c.

1287. Ad 2. quando quis ab altero dolo circumventus, à Deceptore convenitur ad præstandum, quod contractum, promissum, vel debitum allegatur, & petitori vult opponere dolum, id fieri posse dupliciter, vel per modum *actionis*; vel per modum *exceptionis*; de primo dicemus §. seq. de secundo autem Resp. exceptionem doli, petitionis seu actionis peremptoriam, esse de se perpetuam, seu decepto semper competere, per §. *perpetua* 9. *Instit. de Exceptionib.* ibi: *perpetue, & peremptorie sunt, qua semper agentibus obstant, & semper rem, de qua agitur, perimunt:* qualis est exceptio doli mali, & quod metus causa factum est, & pacti conventi, cum ita conve-

nerit, ne omnino pecunia petere-

tur. Si dicas: dolo oppositus per modum *actionis* finitur eo tempore, quo actio, & consequenter opposito per modum *actionis* dolo non semper competit actio; ergo etiam nec semper exceptio proposito dolo per modum exceptionis. Resp. N. conseq. cujus ratio, & discrimen sumitur ex L. *Purè* 5. §. *ult. ff. de doli mali except.* ibi: *non, sicut de dolo actio certo tempore finitur, ita etiam exceptio eodem tempore danda est: nam hac perpetuo competit: cum Actor quidem in sua potestate habeat, quando utatur suo jure: is autem, cum quo agitur, non habeat potestatem, quando conveniatur?*

§. IV.

De actione, qua ex dolo competit.

Sicut supra diximus agenti possessorio *unde vi*, spoliationem à Reo posse opponi vel mutua petitione, nimirum eam objiciendo per modum *actionis*; vel per modum *exceptionis*, ex qua modi diversitate nascitur diversus ordo cognitionum; ita etiam agenti ex contractu, v. g. per dolum ejus inito, potest opponi dolo, vel per modum *actionis*, vel per modum *exceptionis*. De hac actione ex dolo agitur L. *Hoc edicto* 1. ff. *de dolo malo*, ibi: *hoc edicto Prætor adversus varios, & dolosos, qui aliis offuerunt calliditate quadam, subvenit: ne vel illis malitia sua sit lucrosa, vel istis simplicitas damnosa.* Verba autem edicti talia sunt: *qua dolo malo facta esse dicentur, si de his rebus alia actio non erit, & justa causa esse videbitur, judicium dabo.*

Hæc actio est solum rei persecutoria ex parte Actoris, nimirum, ut per deceptorem obtenta restituatur, si in se extet; vel, si secus, rei æstimatio; est solum extraordinaria, nimirum in subsidium decepti, qui non habet actionem aliam, ut constat ex cit. L. 1. §. 1. ibi: *si de his rebus alia actio non erit; intellige ordinaria;* merito autem ait Prætor, si alia actio de his rebus

rebus non erit, *famosam* (ut dicitur cit. L. 1. §. *ait Prator.* 4.) quoniam famosa actio non temerè debuit à Pratore de-
cerni. Nam omnes actiones, quæ ex delicto descendunt (qualis est actio de dolo malo in contractu) sunt *famosæ*, nimirum, ut victus, & condemnatus infamiâ notetur, excepta actione legis Aquiliæ, quæ potius culpam, & imperitiam, quàm dolum, respicit; si tamen etiam hic dolo intervenisset, & ipsa infamaret; quibus positis:

1291. Quæstio 1. est, cui competat hæc actio ex dolo? 2. adversus quem? 3. an transeat ad hæredes deceptoris? 4. quid si plures sint, qui deceperunt? 5. an detur etiam causâ non cognitâ? 6. an adversus quemlibet? 7. quàm diu duret? 8. an etiam exceptio doli mali infamet, sicut hæc actio? Ad 1. Resp. quòd concedatur decepto, ac ejus hæredibus; cùm sit rei persecutoria ex parte Actoris. Ad 2. Resp. quòd contra Deceptorem, ne ipsi fraus sua profit, & ex malitia per injuriam alteri factam lucrum habeat. Ad 3. Resp. quòd non, nisi quantum ad ipsos pervenit ex re per Antecessorem obtenta; ratio primi est, quia actio ex delicto personæ, trahens pœnam, non transit ad hæredes, L. 1. ff. de *privat. delict.* L. *unic. C. ex delict. defunct.* si tamen aliquid ex re ad ipsos pervenisset, tenerentur ratione rei. Ad 4. Resp. dari tunc contra omnes, & singulos in solidum, sic tamen, ut uno solvente totum, liberentur omnes, ne idem debitum bis solvatur.

1292. Ad 5. Resp. quòd non; cùm enim sit famosa, consequenter victo inferens infamiam, ubi res, super qua Reus ex actione de dolo malo convenitur, gravis est, non debet temerè, ac sine pravâ cognitione de merito causæ procedi; unde, quando in n. 1290. diximus, actionem famosam non debuisse concedi in his rebus; ex quo inferri posset, hanc actionem non esse famosam, non debet intelligi, quòd non sit famosa; sed solum, quòd Prator illam actionem de dolo malo, quæ verè famosa est, non debuerit concedere in iis rebus, nisi non sit alia actio. Ad 6. Resp. excipi eas personas, quibus ex pietate, Officio, vel reverentia obligamur, ut sunt Parentes, Patroni, &

hoc propterea, quòd hæc actio sit famosa, L. non debet 11. ff. de dolo malo, ibi: *quibusdam personis non dabitur: puta liberis, vel libertis, adversus Parentes, Patronosvè, cùm sit famosa: Sed nec humili adversus eum, qui dignitate excellit, debet dari: puta plebeo adversus consularem recepta auctoritatis: vel luxurioso, atque prodigo, aut alias vili, adversus hominem vitæ emendationis;* & ita Labeo: *Quid ergo est? in horum persona dicendum est, in factum verbis temperandam actionem dandam, ut bonæ fidei mentio fiat.*

Ad 7. Resp. quòd olim, cùm esset actio Prætoria, utili tantùm anno dabatur; hodie per biennium continuum, numerandum à die commissi doli, sive absens, sive præsens fuerit, qui conqueritur, se dolum passum esse, ut dicitur L. *optimum, fin. C. rod.* ibi: *optimum duximus, non ex eo die, quo se quisque admissum dolum didicisse commemoraverit, neque intra anni utilis tempus, sed potius ex eo die, quo adseritur commissus dolum, intra continuum biennium de dolo actionem moveri: sive abfuerit, sive præsto sit is, qui dolum se passum conqueritur.* Omnes igitur sci-
ant, neque incipiente post biennium, neque ante completum biennium capte, post biennium verò finiendæ doli actionis esse concessam licentiam. Ex hoc enim textu deducitur. 1. biennium, quo durat hæc actio, esse *continuum*; 2. non debere numerari à die, quo quis venit in notitiam commissi doli; sed à die, quo dolum commissus; consequenter hoc tempus currere etiam ignoranti; 3. non prorogari tempus à die litis contestatæ, ut, si quis post annum commissi doli litem intenderet deceptoris, ab eo die currere primùm incipiat hoc biennium. Ad 8. Resp. negativè. Nam nemo ex dolo fit infamis, nisi *condemnatus*; Actor autem, cui opponitur exceptio doli, exceptione probatâ non *condemnatur*; sed tantùm Reus *absolvitur*; ergo.

